

Fakta a logika při výkladu Bible

Biblistika | 28.3.2018 @ 19.30

Následující text je úryvkem z přednášek předmětu BIB2043 Principy výkladu Bible, který učím v tomto semestru a který bude vyučován i v pátek a v sobotu 18.-19. 5. 2018 v Kolíně. Na své vyučování Vás opět vřele zvů! Vizte [stránku události na Facebooku](#).

K dnešnímu dny máme za sebou s denními studenty velmi obecný úvod do napětí mezi teologickým a historickým přístupem a úvod do specifik žánrů vč. několika hodin cvičení na konkrétních příkladech. Čeká nás kapitola o otázkách inspirovanosti, neomylnosti a inerance a dále něco více o souvislostech biblické teologie a hermeneutiky. Jelikož tento předmět sám učím poprvé, dělám všechno „on the go“. Snažím se promýšlet to celé znovu, jít na dřev toho, na čem skutečně záleží a přicházet s co nejjednodušší prezentací látky.

Naši studenti jsou směsí pozoruhodných případů. Většinou jde o lidi, kteří nemají ambice být čímkoli jiným než dobře informovaným laickým vykladačem. Zvláště pozoruhodná je lhostejnost vůči biblickým jazykům a dalším tvrdým technickým znalostem. Tento přístup nevidím u všech a i když je někdy dost frustrující, nemohu říci, že bych s ním zcela nesouhlasil. Je nicméně důležité říkat studentům pravdu trvaje na tom, že bez základního pochopení toho, oč v církvi při výkladu Bible jde a nač se často tvrdě naráží, budou špatnými čtenáři Bible a potažmo i špatnými služebníky, protože Bible je v jádru křesťanství, a to veškerého.

Zdůrazňuji tedy, že ačkoli vycházím z řady zdrojů, rozhodl jsem se vykreslit základní kontury principů výkladu Bible úplně od začátku.

Snad úplně všichni se shodneme na tom, že včítat do textu něco, co tam nepatří, se nemá. Jde-li o texty menší váhy, může jít o vtip, např. jako když ve filmu Život je krásný hlavní hrdina zcela překrucuje hroznou řeč velitele koncentračního tábora (viz [zde](#)). Jde-li však o texty větší váhy, jako například o texty legální či posvátné, jde o něco veskrze špatného, protože večtením cizorodého významu do daného textu může dojít ke zneužití jeho autority.

Existuje řada pouček a principů, které nám chtějí radit, kterak se onomu včítání (eisegezi) vyhnout a i my si některé z nich uvedeme. V zásadě je však možné hovořit o dvou základních řídicích pojítkách. Jsou jimi

1. fakta,
2. logika.

Fakta

Pojmem „fakta“ se zde myslí důležité reálie, znalost historie, popř. znalost původního jazyka a jeho zvláštností. Proti gramatickým a historickým okolnostem se výklad nikdy stavět nesmí. Není samozřejmě v moci čtenáře a možná ani v moci profesionálního biblisty být dokonale zpraven o všech faktech týkajících se kterékoli biblické pasáže. Přesto by měl každý čtenář Bible, který zároveň aspiruje na funkci byť jen laického vykladače, vědět následující:

(1) **Reálie jsou nezbytné k určení žánru.** Je to proto, že žánr lze správně určit pouze v kontextu celkové literární produkce autora historického a kulturního prostředí. Kdyby například Marťan bez jakékoli znalosti pozemské literatury četl Máchův Máj, mohl by se nakonec mylně domnívat, že hrdlička, tichý mech, kvetoucí strom a slavík jsou bytosti obdařené druhou signální soustavou, že slavíci se na Zemi párují s růžemi a že kvetoucí strom lže. Nadto by se pozastavil nad nevědeckostí geocentrické koncepce pozemšťanů, dle nichž slunce bloudí „blankytnými pásy“. Pokud by však onen Marťan uchopil daný text v jeho historickém kontextu, zjistil by, že jde o básnické obrazy úvodu do romantické básně. To by od něj ale vyžadovalo více než znalost samotného textu. Vyžadovalo by to znalost jiných básní a próz dané doby, které by Marťanově intuici poskytly kritéria k úspěšné žánrové kritice. Žánrová kritika není důležitá jen ve Starém zákoně, ale i v Novém. Zdá se mi však, a je to snad jen můj dojem, že v Novém zákoně nám samotná povaha evangelií, epištol a

apokalyptiky poskytuje vnitřní indicie k odhalení žánrových specifik, kdežto ve Starém zákoně musíme kvůli určení žánru studovat i starověkou blízkovýchodní literaturu.

(2) **Velká část toho, o čem se v Bibli píše, je reakcí na velmi aktuální palčivé problémy, jimž Boží lid čelil.** Je proto nezbytné, abychom měli při pohledu na časovou osu vždy na paměti skupinu lidí, která byla věrná Hospodinu.

Tato skupina se na zmíněné časové ose formuje velmi pozvolna asi od roku 1500 př. Kr. Z pohledu historie jde o skupinu bývalých otroků, nomádů, členů nižší společenské třídy, která se usazuje v Kenánské vrchovině a zápasí o přežití tváří v tvář egyptským okupantům a ne vždy přátelským sousedům. Skupina čelí výzvě monoteizace: Jak uctívat Hospodina v polyteistickém kontextu? Ústní tradice proto začíná adoptovat lidové příběhy a zákony okolních kultur, ale přetváří je a opatruje je kontrakulturní tečkou, tj. monoteistickým důrazem.

Následuje období, v němž naše skupina využila dočasného mocenského vakua okolo roku 1000 př. Kr. a převzala kontrolu nad Kenánem. Hned po formaci království však mocenské vakuum končí a během následujících pěti staletí naše skupina čelí tlaku Sýrie, Asýrie a Babylonie. Zároveň však v naší společnosti dochází k formaci inteligence, zejména pak historiků a proroků. Tito čelí ideologickému tlaku okolních mocností ideologickou subverzí, dle níž suverenita Izraele nezávisí na politické situaci, ale na suverénním Božím rozhodnutí. Dá-li Bůh (a budeme-li mu věrni), naše království obstojí před bezpočtem nepřátel. V tomto duchu jsou interpretovány i národní katastrofy z let 722 př. Kr. a 586 př. Kr., kdy je zničeno nejprve severní a pak jižní království.

Během exilního a poexilního období, které následovalo, nahradili proroky a historiky zákoníci. Židovský lid prožívá od té doby období neustálé frustrace: Jak to, že Hospodinova zaslíbení daná héroům – patriarchům, vůdcům a králům nebyla naplněna? Je Hospodin stále s námi? Tato otázka vytvořila prostor vzniku sekt, které se vůči mainstreamovému židovskému náboženství vymezili důrazem na cosi, co bylo původně okrajové. U farizeů a esejců se objevuje důraz na osobní introspekci, křest, aplikaci Tanachu v každé oblasti života, atd. A do této chvíle přichází Ježíš a jako Immanuel – Bůh s námi – přináší odpověď na židovskou frustraci v ujištění, že Hospodin Izraele neopustil.

Ježíš a jeho následovníci jdou však ještě dál, a to tím, že po Ježíšově ukřižování a zmrtvýchvstání (které je mimo hledáček historie) rozvíjejí velmi důmyslný pašijový mysticismus a jeho eschatologické implikace. Ježíšova smrt a vzkříšení se stává archetypem smrti a budoucího vzkříšení věřících. A nejen to: Ježíšova smrt a vzkříšení jsou momentem, skrze který se má mezi věřícími uvolňovat zázračná charismatická moc. Učedníci si nemohou pomoci a musí v této moci zvěstovat zdánlivě bláznivou zvěst o smrti marginálního židovského rabína, který se očima víry stává, jak říkáme my letničtí, Spasitelem, Křtitelem onou zázračnou mocí, Uzdravitelem a přicházejícím Králem.

Komunity věřících se formují po celé Římské říši a v síle mladé víry čelí brutálnímu útlaku. Misionáři jako Pavel obětují celé životy mravenčí práci na překlenování kulturních bariér mezi židovským šovinismem a pohanským pluralismem. Posledním biblickým okénkem do situace Božího lidu je pak Zjevení, které nám v šifrách podává hrůzy Neronova pronásledování, avšak překračuje ho a povzbuzuje všechny budoucí generace křesťanů k vytrvalosti, protože Pán přijde a neopustí nás, jako neopustil ani Izrael.

Tato krátká historie Božího lidu by nám měla říci, že vše, o čem se v Bibli píše, bezprostředně souvisí s historií Božího lidu. Občas slyšíme, že Bible zaznamenává tzv. *Heilsgeschichte* – dějiny spásy. Ony to však nejsou až tak dějiny spásy, jako spíše dějiny čekání na spásu, protože o spáse se hovoří vždy v odpovědi Božímu lidu, který na ni čeká, v ni doufá, věří.

(3) **Lingvistika je v biblických vědách nezbytnou, avšak nesmírně ošidnou záležitostí.** Již naučit se biblický jazyk alespoň pro kýžené pasivní čtení je poměrně náročné a většina laických vykladačů tento úkol přeskakuje, protože v něm nevidí okamžitý užitek. Pak však existuje i jistý druh nadšenců, kteří se s původním jazykem snaží aktivně pracovat. Laický i profesionální vykladač by však měl být maximálně ostražitý v případě, že někdo upozorňuje na odlišný významový odstín hebrejského slova či na takovou či onakou vlastnost řeckého gramatického jevu. Tyto popularizační poznatky mohou být místy velmi přínosné, avšak někdy zcela zavádějící. Příkladem z českého jazyka budiž třeba slovo „hodný“. Řeknu-li svým dětem, že dnes byli „hodní“, mám tím na mysli, že se pěkně chovali, že byli „hodní“ odplaty, ať dobré či zlé, nebo že byli „hodní“ ve smyslu „pěkně velcí“? Zbyl-li nám v neděli hodný kus sekané, chválíme tím sekanou za její zásluhy, nebo tím naznačujeme její „vhodnost“ k další konzumaci? Ne, v těchto případech je nám zcela jasné, oč jde, protože ovládáme kromě slovní zásoby a gramatiky i idiom. To je však level, k němuž je u mrtvého jazyka po dvou až třech tisíciletích obtížno se propracovat. Nalezne-li někdo za 3000 let můj deník a učiní-li z něj předmět svého lingvistického zájmu, bude pro něj

možná slovo „hodný“ představovat jistý oříšek, a to zvláště v případě, že se nějakou bizarní shodou okolností do doby dotyčného dochová jen a pouze můj deník. Kdo si myslí, že za 3000 let budou češi stále rozumět dnešnímu idiomu, je na omylu. Není to tak dávno, co např. slovo „krásný“ znamenalo něco úplně jiného!

S Hebrejskou Bibli je to však právě tak a i s Novým zákonem je to podobné: Jsou to texty, které po jazykové stránce nemají příliš mnoho paralel. Biblická hebrejšтина se v sousední literatuře těžko stopuje a u ivritu a rabínské hebrejštiny hrozí, že už ani ona není s biblickou hebrejštinou zcela překryvná. Novozákonní řečtina je zas ovlivněna semitismy, Septuagintou (která je kapitolou sama o sobě) a v neposlední řadě teologickými nuancemi pojmů, jimž snad plně rozuměl jen sám autor. Z toho nevyplývá, že lingvistika nám nemá co říci, ale že je potřeba zachovat si co nejskeptičtější odstup od laické manipulace s pojmy z lexikonů a od jejich následného dosazování na místa, kde je chce dotyčný vykladač mít.

Snadnou pojistkou proti nevhodnému užívání slovníkových významů je, že se pro alternativní chápání daného hebrejského či řeckého termínu naleznou paralelní příklady použití daného slova ve smyslu dané alternativy. Chci-li třeba tvrdit, že hebrejské *cafón* neznámá vždy geografický „sever“, nýbrž v přeneseném významu i Mezopotámii (Jr 16,15), měl bych toto tvrzení doložit na příkladech. Chci-li tvrdit, že řecká předložka *anti* může mít i čistě prostorový význam (1 Kor 11,15), měl bych to doložit příklady z novozákonní či antické literatury. V některých případech pak, zejména při odvolávání se na tzv. „hebrejskou mentalitu“, kolem níž někteří záměrně tvoří aureolu jinakosti a zvláštní Božské polarity, je potřeba zarazit eisegezi hned v počátcích a požadovat důkazy z pole komparativní lingvistiky, které tuto existenciální jinakost mohou dokázat či naopak vyvrátit. Opravdu má hebrejské *jádá* („poznat“) tak odlišný významový odstín? Opravdu se v Božích jménech v Genesis skrývají jakési zakopané poklady? Nebo je prostě stará hebrejšтина sice gramaticky velmi odlišná, ale po referenční stránce, čili ve své funkci slovního odkazování na předměty a pojmy, docela srovnatelná s dnešními jazyky? Pragmaticky se rozhodujeme, že je srovnatelná a že významové odstíny slov lze určit srovnáním jejich užití v různých kontextech.

Pro laika jsou vhodnými příručkami při hledání a ověřování významů slov lexikony, které odkazy do Bible a sousední literatury samy uvádí. Pro Hebrejskou Bibli lze doporučit Brown-Driver-Briggsův lexikon, který je implementován do nástroje Biblehub, pro Nový zákon je zde Liddel-Scott-Jonesův lexikon, popř. Thayerův lexikon, který je součástí Biblehubu. Zásadní však je nepoužívat lexikonů co studnic k dohledání právě toho významu, který se nám nejvíce hodí, ale chápat významy v kontextu vět a veršů.

Ačkoli je studium biblických jazyků časově značně náročné, i laický vykladač by měl zvážit, že se naučí alespoň číst. Znalost abecedy a alfabetů mu pak značně zjednoduší práci s lexikony a v mnoha případech napoví jeho intuici při srovnávání kořenů slov a jejich odvození.

(4) Fakta jsou pro exegezi důležitější než lingvistika. Toto tvrzení samozřejmě stojí a padá s předpokladem, že Bibli je nutno pochopit v jejím historickém kontextu.

Chce-li se vykladač nechat unášet literárními přístupy, totiž těmi, které jsou zaměřené spíše na text samotný a o autora a historické okolnosti se nezajímají, pak je znalost historie až na spodních příčkách zájmu a znalost samotného textu v původním jazyce na prvních. V takovém případě vykladač hledá významy v intertextových spojnících, literárních prostředcích a rozvíjejících se tématech, aniž by nutně přihlížel k žánru a historii. Bible se mu stává krásnou literaturou, jenž v rukách čtenáře žije vlastním životem.

Chce-li ale vykladač proniknout do mysli autora a zcela pochopit její motivy a záměry v okamžiku sepsání, aby správně vyložil význam textu, je historie naprosto nezbytná a jazykověda se stává její pouhou pomocnicí. Bez znalosti historických okolností totiž nemůže být správně určen žánr a bez klasifikace žánru ani původní záměr. Jakkoli správně pak zdatný lingvista text přečte a přeloží, jeho exegeze bude jen o něco okázalejší než exegeze úplného laika čtoucího Slovo na cestu. Znalost starověké mytologie a historie Blízkého východu doby bronzové a železné, jakož i znalost starověké historie Středomoří je právě proto z hlediska historického přístupu k Bibli daleko důležitější, než dobrá znalost původních jazyků. Tím se jejich znalost nedeklasuje a výuka neruší, je však dobré prioritizovat historii před lingvistikou.

Je samozřejmě i přístup, který význam nehledá ani v historii, ani v samotném textu, ale v mysli samotného čtenáře. Ačkoli uznávám, že tento přístup může v rukách literárního kritika přispět zajímavými výsledky, jeho použití v laickém letničním a charismatickém prostředí je potřeba mrskat, pranýřovat a hlasitě hanobit, protože se vydává za „duchovní“ a „praktické“, zatímco je prostě jen neproběhlé, nepoučené a stupidní.

Logika

Pojmem „logika“ se zde myslí zdravý rozum při výkladu, který je přirozeně spojený s poctivostí a „jedním metrem“ na všechno. Je například nelogické, když se jeden starozákonní příkaz zdůrazní jako platný a druhý se omluví jako Novým zákonem zrušený. Podobně je nelogické odvodit doktrínu z jedné narativní pasáže, avšak z jiné podobně situované narativní pasáže doktrínu neodvozovat. Dále je třeba nelogické pokládat jeden výrok z epištol za historicky podmíněný a na druhém triumfálně bazírovat jako na navěky platném Božím slově. Nelogické je rovněž nebrat ohled na kontext, a to ať bezprostřední, ať širší, ať kanonický. Této „logice“ čili „zdravému rozumu“ při výkladu se naučíme, pokud zvolíme vhodný obecný základ pro přístup k Písmu a pak na tomto základě čteme celou Bibli osvobodivše se od dogmatických výkladů a od nepřijemných pocitů, když Bible říká něco, co se nám na první pohled nelíbí.

(Všeobecný základ byl nastíněn v předchozí kapitole: Bible je dokument zachycující víru Božího lidu během 2. a 1. tisíciletí před Kristem až do 1. století po Kristu. Zkušenost víry, kterou při četbě Bible odhalujeme, by se měla zrcadlit ve zkušenosti naší. Bible je tak kánonem Písma naší církve ne proto, že jde o Boží zjevení, neboť i kdybychom dokázali, že Bůh celou Bibli nadiktoval, nemohli bychom dokázat, že s diktováním přestal. Naopak, jako letniční přeci věříme, že diktovat nepřestal! Kánonem Písma je Bible proto, že mezi vírou komunit, které stály autorům Bible předlohou a naší vírou tady a teď, existuje souvislost a že my jsme tuto souvislost právě při četbě kánonu Písma rozeznali a nadále rozeznáváme. Svým způsobem je tedy vodičem inspirovanosti Písma naše vlastní víra, protože jestliže to byl Duch svatý, který v nás při našem znovuzrození víru inspiroval, a jestliže jsme stejnou víru našli na stránkách Bible, není snad Bible rovněž inspirovaná?)

Vycházejíce z tohoto všeobecného předpokladu musíme neustále trvat na tom, že Bible k nám chce hovořit. Hovořit k nám však chce celá, ne jen v náhodně vybraných a z kontextu vytržených perikopách. Jelikož je však Bible velmi dlouhá kniha a vytrhnout cokoli ze spleťtých kontextů je velmi snadné, měli bychom k obecnému východisku přidat ještě alespoň obrys strategie pro nakládání s jednotlivými texty.

Co chtěl autor říci?

První a snad i nejdůležitější výzvou je zjištění záměru autora dané pasáže, resp. celé dané knihy. Tento úkol je však neoddelitelný od žánrové kritiky. Chceme-li přeci zjistit, co chtěl autor říci v Přísllovích či v Korintských listech, musíme vědět, jaká jsou specifika daných žánrů, že například v mudrosloví nejde o propoziční doktrínu a že v epištolách nasloucháme jedné straně vícestranné komunikace. K odhalení autorova záměru je jistě zapotřebí i přihlídnutí k původnímu jazyku, znalosti pozadí a k bezprostřednímu kontextu, jak to činí komentáře. Správného celkového obrazu se nám však dostane pouze skrze žánrovou kritiku. Nadarmo přijde diagramatická analýza a lexikální studie, pokud vykladač nepochopí, že daný žánr má určitá pravidla ve věcech toho, co chce a co nechce sdělit. Výtečnou příručkou k této problematice je kniha *Jak číst Bibli s porozuměním* od Gordona Fee a Douglase Stuarta, kde se specifika žánrů popisují. My však nemáme prostor k parafrázi těchto poznatků a navíc se domníváme, že ideálním způsobem osvojení si „zdravého rozumu“ je praxe. Podíváme se tedy jen na několik zajímavých příkladů.

Narativy. Chceš pokládat rouno jako Gedeon (Sd 6,36–40)? Pak bys možná měl také pokoušet sourozence jako Josef (Gn 44,1–13) a modlit se třikrát denně u otevřeného okna směrem k Jeruzalému jako Daniel (Da 6,8–11), popř. ulehat k nohám (čili snad genitáliím) potenciálního partnera jako Rút (Rt 3,7). Specifikem biblických narativů je, že ne všechno, co zachycují, také doporučují. Vypravěč nemá potřebu vznášet morální soud nad Judou, že vyhledával společnost prostitutky (Gn 38), nekomentuje Josefa, Gedeona či Rút. I pokud by však jejich jednání pokládal za *normální*, což je vzhledem k jeho historické podmíněnosti často dost možné, neznamená to, že je pokládá za *normativní*. Jinak řečeno, ne všechno, o čem čteme, že to lidé v Bibli konali, máme dnes napodobovat. Někdy samozřejmě vypravěč chce, abychom jeho vyprávěním dospěli k poznání nikoli jen normálního, ale také normativního stavu věcí. Ve Starém zákoně vypravěč neztrácí čas odsuzováním jakéhokoli modlářství prostě proto, že modlářství odporuje monoteizujícímu principu. V Novém zákoně zase jako letniční vidíme ve Skutcích vzorec, který pokládáme za nosič normativní nauky o křtu Duchem svatým (Sk 2, 8,1–25; 10, 19).

Napětí mezi *normálním* a *normativním* lze přenést i do řady dalších problémů vyvstanuvších historickým odstupem. Autoři Bible *normálně* se svým okolím sdíleli velkou část přírodovědných, historických a názorových ponětí své doby. Věřili, že

Země je plochá (Gn 1), že otrokářství a polygamie jsou normální (SZ, Ef 6), že hořčičné semínko je ze všech nejmenší (Mt 13,31n), možná také tomu, že ženské vlasy hrají důležitou roli při procesu rozmnožování (1Kor 11) a možná ani neuměli správně spočítat některé matematické konstanty (1Kr 7,23–26). Autoři Bible se těchto omylů *normálně* dopouštěli. Ale že by jejich adopci jakýmkoli čtenářem v jakékoli době pokládali za *normativní*? To jistě ne. Biblický *normativ* spočívá ve zkušenosti víry a v tom, co se k ní přímo váže. Úkolem vykladače proto například není ani tak apologeticky dokázat, jak přesně to (vševědoucí!) Ježíš s oním hořčičným semínkem myslel či za jakých okolností Bůh stvořil svět (byť i diskuse s přírodní vědou je velmi důležitá), ale spíše zachytit přesné kontury autorovy zkušenosti víry a zvážit, jak tuto zkušenost co nejpřesněji přenést do dneška.

Starozákonní přikázání. Chceš zakazovat tetování na základě Lv 19,28? Pak bys měl ostříhat všech 613 přikázání Mojžíšova zákona. Jen skráně hlavy a brady ostříhat nesmíš (Lv 19,27), jakož ani rožnit cokoli krom přežvýkavých sudokopytníků (Lv 11,3). Důsledkem Kristova díla spásy je, že se těžiště poslušnosti Bohu přeneslo z Mojžíšova zákona na zákon Ducha života v Kristu (srov. Ř 3,19–31 s Ř 8,1–4). Z toho však dále vyplývá ne pouze to, že byl zrušen obětní řád, zatímco zbytek Mojžíšova zákona stále platí. Abychom byli logičtí a konzistentní, musíme trvat na tom, že pro novozákonního křesťana neplatí vůbec žádné z 613 přikázání, ani desatero ne. Nevyplyvá z toho však, že bychom Mojžíšův zákon neměli číst a kázat jej, a to proto, že některé principy byly v Novém zákoně obnoveny a také proto, že při studiu historického pozadí Mojžíšova zákona v něm často vidíme velmi pozoruhodné důrazy na spravedlnost, bodrou dobrosrdečnost a v neposlední řadě zaopatření, která měla Izrael v jeho starověkém blízkovýchodním prostředí ochránit např. před negativními důsledky určitých ne hospodárných, nerozumných či nehygienických praktik. Toto vidíme na mnoha zákonech regulujících sex, čistotu a stravu a můžeme to přenášet do naší situace jako ukazatele správných návyků a morálního jednání.

Epištoly nás učí, abychom se křtili za mrtvé (1Kor 15,29), deklarovali ženy (1Tim 2,11–15), líbali se (1Tes 1,26) a vyhýbali se světskému zaměstnání (2Kor 6,14–18). Nebo ne? Při četbě epištol jsme posluchači pouze jedné strany vícestranné komunikace. Z toho vyplývá, že řada pokynů byla zamýšlena do velmi konkrétní situace. Dále z toho vyplývá, že některé problémy, jako například křest za mrtvé, na který se Pavel odkazuje jako na čísi praxi, avšak nikomu jej vlastně nedoporučuje, zůstanou možná již navždy velkou neznámou. Jednoduše chybějí data. Tam, kde data nechybějí, bychom se měli pokusit rekonstruovat problém, na který autor epištoly reaguje. Znalosti textu, novozákonního kontextu a historického pozadí, nám mohou pomoci indukovat argumenty např. Pavlovy protistrany a tím osvětlit i Pavlův jinak často docela spletitý argument.

Poezie, pokud bychom ji pokládali za propozice sloužící ke stavbě doktríny, by naznačovala, že v Hospodinově domě jsou nepřátelé (Ž 23,5), nebohá nemluvnátka je potřeba roztržít o skálu (Ž 137,9), hory se dokáží transformovat v živé bytosti (Ž 114,3–6) a budoucnost každého je s detailní přesností předem determinována (Ž 139,15n). Zaplat' Pán Bůh, že funkci poezie není poučit nás o doktrinních otázkách, ale poskytnout příklad k vyjadřování emocí vděčnosti, úžasu, důvěry, ba i hněvu.

Mudrosloví je podobně jako poezie žánrem, který se nesnaží o poskytnutí propozicních pravd jako stavebních kamenů doktríny. Jde spíše o ukazatele, které jsou nám předkládány ve smyslu českého přísloví „chytrému napověz, hloupého kopni“. Tak například předpokladem pro správnou aplikaci instrukcí k diskusi či nediskusi s hlupákem je právě moudrost jako schopnost vytušení správného momentu (Př 26,4n). Moudrým se tak může stát pouze ten, kdo moudrým již vlastně je! To souvisí s koncepcí moudrosti jako zvláštního Božího atributu, který oslovuje každého člověka (Př 1,20–33). Na toto oslovení lidé reagují nesterpně. Personifikovaná moudrost je však jakousi linkou k mudrosloví např. egyptskému, z čehož vyplývá, že ani zde bychom si neměli odpustit studium literatury sousedních kultur, které je tak důležité pro žánrovou kritiku.

Evangelia jsou žánrem značně nestandardním. Janovo je plné symboliky, která nás zve ke svému rozluštění. Synoptická jsou zas téměř totožná a zároveň téměř úplně jiná. Právě to je klíčovým specifikem jejich žánru, protože v rozdílech paralelních pasáží se může skrývat nejen klíč k tzv. „synoptickému problému“, ale také klíč k záměru autorů. Matoušovi „blahoslavení chudí duchem“ se u Lukáše adresují jako „blahoslavení chudí“ (Mt 5,3; Lk 6,20). Není snad sociální citění pro Lukáše typické? Markova a Matoušova záhadná „ohavnost zpusťování“ (Mk 13,14), o jejíž povaze bychom jinak museli barvitě spekulovat, se u Lukáše jednoduše vysvětluje jako přítomnost cizích vojsk (Lk 21,20). Pokud jde o žánr, bylo by hodně co říci i o podobenství, bude však muset stačit, když zdůrazníme, že u podobenství je potřeba sledovat, kdo je jejich posluchačem a o čem hovoří podobenství předchozí a následující, jsou-li poskládána v bloku. Tato vodítka pomohou i při

výkladu takového oříšku, jakým je podobenství o nepoctivém správci (Lk 16,1–8), jehož sousední podobenství Ježíšovu myšlenku krásně podtrhují.

Proroctví ve Starém zákoně je potřeba vždy chápat jako reakci na výzvy, jimž Boží lid čelil. Tyto výzvy jsem stručně shrnul výše. Dále je potřeba důrazně připomenout, že bývají podmíněná. Zřetelným příkladem je Jonáš 3,4n.10. Biblická proroctví obecně se těší takové vlastnosti, že člověka nedeterminují k určitému osudu a mohou být vychýlena na tu či onu stranu dle toho, jaká rozhodnutí daný subjekt učiní.

Apokalypsa hovoří o finálním zápase Božího lidu, který chápeme jako cosi, co sice má historickou kotvu v (nejen) Neronově pronásledování křesťanů, co však tento historický horizont přesahuje přes současnost až do daleké budoucnosti. Děj apokalypsy se může překrývat a její symboly mají co do činění se životem víry ve kterékoli generaci křesťanů. Vezměme si například onu dravou šelmu – antikrista (Zj 13). O antikristu se totiž dočítáme i na jiných místech Nového zákona. Marek píše, že povstanou „falešní kristové a falešní proroci“ (Mk 13,22). Pavel říká, že Pánův den přijde, až bude „zjeven ten člověk bezzákonosti, syn záhuby“ (2Te 2,3). Dle Jana jsme sice slyšeli, že přichází Antikrist, ale objevilo se „mnoho antikristů“ (1J 2,18), duch Antikrista je ve světě (1J 4,3), ba antikristem je každý, kdo nevyznává, že Ježíš Kristus přišel v těle (2J 1,7). Kolik těch antikristů tedy je? Mnoho, nebo jeden? Obě odpovědi mohou být správné a my díky tomu můžeme zakoušet Zjevení jako cosi, co se chce promítnout i do naší doby, byť by tato nebyla ta úplně poslední.

Písmo se vykládá Písmem!

V tomto hesle spočívá důraz na kontext. Ten se obvykle dělí dle šíře na kontext slov, vět, veršů, souvětí, odstavců, kapitol, knih, oddílů kánonu a kánonu.

Zvláštní pozornost si zaslouží i kontext **teologický** čili tematický, protože jasné tvrzení Písma na jednom místě se musí vyvážit dalšími tvrzeními ke stejnému tématu. Bůh je láska (1J 4,7–10), ale Jeho hněv se zjevuje z nebe (Ř 1,18–2,16). Oč bychom Otce požádali, dostaneme (J 14,13n; 15,7; 16,23), avšak pod podmínkou vytrvalosti (Mt 7,7n), hledání Boží vůle (1J 5,14n), nepochybování (Jk 1,6) a čistých úmyslů (Jk 4,1–3). Tak je v teologickém kontextu jedno biblické tvrzení upřesněno jiným.

Zajímavou ilustrací **bezprostředního** kontextu budiž případy, kdy daný kontext zcela mění způsob, jakým se text často chápe. Spasení není ze skutků (Ef 2,8n). Ale pozor! Dobré skutky nám připravil sám Bůh (v. 10)! Ježíš má křtít Duchem svatým a ohněm (Lk 3,16), nejde však o oheň jakési charismatické služby, ale o oheň soudu, oheň neuhasitelný (vv. 9.17)! Pavel píše, že „co oko nevidělo a ucho neslyšelo a na lidské srdce nevstoupilo, to Bůh připravil těm, kdo ho milují“ (1Kor 2,9). To sice ano, ale nám už to na mysl přišlo, protože nám to „Bůh zjevil skrze svého Ducha“ (v. 10)!

Široký či až **kanonický** kontext je vhodným pomocníkem ve chvíli, kdy chceme číst jako křesťané pasáž, jejíž prvoplánové sdělení se nezdá být zcela adekvátní. Zmíněné Gedeonovo rouno či Rúтино příliš odvážné jednání by v tomto širokém kontextu mohlo být příkladem lidských skutků, k nimž se Bůh přiznal navzdory jejich nevhodnosti. U Gedeona tak, že navzdory jeho nevěře skrze něj zachránil Izrael z rukou Midjanců, u Rúta tak, že si z jejího potomstva vybral Davida za krále dle svého srdce, který je praotcem a předobrazem Ježíše Krista. Tento význam však chápeme pouze v kanonickém kontextu, ne v kontextu prvoplánového sdělení.

Závěr a cvičení

Jak bylo naznačeno, výkladovým principům se člověk nejlépe naučí praxí. Znat fakta a postupovat logicky jsou dvě hlavní ctnosti, jimiž by se každý vykladač měl chlubit. Tyto ctnosti si nyní můžeme procvičit na následujících příkladech.

1. Pozorně si přečti Da 10 a uveď, jak bys reagoval/a, kdyby na základě tohoto textu někdo vyzýval k modlitebnímu zápasu proti teritoriálním duchům.
2. Pozorně si přečti Sk 15 a uveď, jak bys reagoval/a, kdyby na základě této pasáže někdo vyzýval k organizaci intenzivních večerů chval.
3. Jak bys zareagoval/a, kdyby někdo na základě Gn 9,4 zakazoval křesťanům jíst krev?

4. Jak bys reagoval/a, kdyby někdo přikazoval desátky na základě starozákonních veršů (Gn 14,19n; 28,20nn; Lv 27,30–34; Nu 18,20n)?
 5. Jak bys zareagoval/a, kdyby někdo na základě některých starozákonních a novozákonních veršů obhajoval koncept otroctví? (Ex 21,2–6; 1Kor 7,20–24; Ef 6,5–9; Kol 3,22)
 6. Jak bys zareagoval/a, kdyby chtěl někdo na základě Mk 16,15–18 provozovat braní hadů do rukou jako zkoušku víry?
-

<https://selah.cz/biblistika/fakta-a-logika-pri-vykladu-bible/>